

Lapsuusmuistoja

Lasten asema perheissä nykyisen Sastamalan alueella 1900-luvun alussa

Anni Hautakangas

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Kesäkuu 2026

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Kandidaatintutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, historia

Anni Hautakangas

Lapsuusmuistoja. Lasten asema perheissä nykyisen Sastamalan alueella 1900-luvun alussa

Sivumäärät: 32, 3

Tässä tutkielmassa analysoin lasten asemaa perheissä Turun yliopiston kansatieteen oppiaineen vuonna 1972 tekemän *Lasten kasvatus ja perhesuhteet II* -kyselyn pohjalta. Tutkin lasten asemaa – eli perheen sisäistä hierarkiaa – elinympäristön, kasvatuksen sekä vanhemman ja lapsen suhteen kautta. Lisäksi analysoin, miten lapsuus esitetään aineistossa. Tutkimani aineiston vastausten kuvaamat ajankohdat sijoittuvat 1900-luvun ensimmäisille vuosikymmenille nykyisen Sastamalan alueelle.

Tutkielmani on laadullista tutkimusta, jota olen tehnyt soveltamalla diskurssianalyysia. Etsin aineistosta tutkimuskysymykseen sopivaa tietoa, jota vertailen aiempaan tutkimukseen. Lähdeaineisto on muistitietoa, joten aineiston vastaukset ovat vaihtelevan pituisia ja niissä on vaihtelevasti yksityiskohtia.

Lapsen asemaan perheessä vaikutti 1900-luvun alussa mahdollisuus itsenäisyyteen asuinpaikan liikkumismahdollisuuksien kautta, kasvatuksen muovaamat rajat ja opetetut käytösmallit, perheen lasten määrä ja lapsiin kohdistuvat odotukset ja ympärillä vallitsevat yleiset tavat. Lapsuuden määrittelytavoilla on myös vaikutusta siihen, millainen lapsen asema on missäkin kohtaa elämää. Lapsen asema perheessä ei siis ole muuttumaton, vaan se muovautuu ajassa ja eri perheissä erilaiseksi.

Avainsanat: lapset, lapsuus, lasten asema, lasten historia, nuoruus, perhe, Sastamala

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Lapsuuden rajat	9
2.1	Erilaiset määritelmät	9
2.2	Lasten elinympäristö	12
3	Lasten kasvat	16
3.1	Toiminnan rajat	16
3.2	Pelottelu ja rankaiseminen	19
4	Vanhemman ja lapsen suhde	22
4.1	Vanhempien kunnioittaminen	22
4.2	Äidin ja isän roolit ja vastuut	24
5	Lopuksi	26
	Lähteet	28
	Liitteet	33
	Liite 1. Kyselylehtisen kasvatukseen ja perhesuhteisiin liittyvät kysymykset	33
	Liite 2. Sastamalan kartta	35

1 Johdanto

Meillä kotona lasten ollessa pieniä, pöytätävät oli ankarat. Lapset eivät saaneet puhua ei meluta pöydässä. Ruualle annettiin arvo. Isä siunasi ruuan ennen syöntiä. [–] Ensin otti vanhemmat ruokaa, ja jättää ei saanut kippaansa ruokaa, eikä leipää saanut hyljeksiä, eikä lapset pränkännyt, kaikki maistui ja oli hyvää, jokaisella oli oma paikkansa pöydässä.¹

Näin Sylvi kirjoittaa vastauksessaan *Lasten kasvatus ja perhesuhteet II* -kyselyyn² lapsuutensa pöytätavoista. Hänen perheessään ruokailu oli tärkeä osa päivää, ja kaikkien tuli kunnioittaa sekä ruokaa että ruokailutilannetta. Lainausta on myös hyvä esimerkki perheen sisäisistä asetelmista. Vanhemmat olivat lapsia korkeammassa asemassa, sillä he ottivat ruokaa ensin ja lapset vasta sen jälkeen. Vanhemmat ovat lisäksi määränneet, miten pöydässä tulee käyttäytyä. Myös lasten välillä on ollut jonkinlainen hierarkia tai ainakin konsensus siitä, miten toimitaan, koska kaikilla on ollut tietty istumapaikka, ei vain vanhemmilla.

Lasten historiaa on tutkittu huomattavasti vähemmän kuin aikuisten historiaa. Lasten ja lapsuuden historiantutkimus voidaan erottaa käsitteellisesti, mutta todellisuudessa niillä on pitkälti yhteinen tutkimusperinne. Lasten historian tutkimuksen kohteena ovat menneisyyden lapset ja heidän elämänsä. Lapsuuden historian tutkimuksen kohteena ovat puolestaan abstraktit konseptit, kuten instituutiot, ideologiat ja lapsuus sosiaalisena konstruktiona. Lasten ja lapsuuden historiat ovat tärkeä osa historiantutkimusta, sillä ne tuovat mukaan erilaisia näkökulmia esimerkiksi perheen sisäisen dynamiikan tutkimiseen.³ Olemme kaikki itse olleet joskus lapsia, joten menneisyyden lasten ymmärtäminen voi tuoda jotain uutta ymmärrystä myös nykyisyyteen. Haluan tutkielmassani tuoda esiin muutaman ihmisen elämää heidän oman kuvailunsa kautta, sillä se voi paljastaa menneisyydestä jotain uutta ja mielestäni jokaisen kokemuksella on merkitystä.

Analysoin tutkielmassani, millainen asema muistitietokyselyyn vastanneilla on ollut lapsina 1900-luvun alun perheissään. Asemalla tarkoitan sitä, miten lapsen paikka perheessä vertautuu hänen vanhempiansa, sisaruksiinsa ja mahdollisesti muihin saman katon alla asuneisiin ihmisiin. Tarkastelen myös, millaisia rajoja vanhemmat lapsille asettivat – mikä oli sallittua ja mikä kiellettyä, ja miten vanhemmat käyttäytyivät lasten läsnä ollessa.

---

¹ TYKL/kys/44: vastaus 25, 14.

² TYKL/kys/44.

³ Vehkalahti 2022, 50–52.

Lapsuus on monimuotoinen ja vaikeasti määriteltävä käsite. Sitä on mahdollista lähestyä esimerkiksi biologisesta, sosiaalisesta tai kulttuurisesta näkökulmasta. Ympäröivä yhteiskunta antaa lapsuudelle aina omat ehtonsa, joten sillä on eri aikoina ja eri paikoissa tarkoitettu useita eri asioita.⁴ Tässä tutkielmassa perustan lapsuuden määrittelyn aineistosta nousevaan kuvaan, eli siihen, miten vastaajat ovat kirjoittaneet omasta lapsuudestaan ja minkälaisen aikarajauksen he ovat kokeneet omassa vastauksessaan toimivaksi. Määrittely on näin ollen myös yksi tutkielmani tuloksista.

Alkuperäislähteenäni on Turun yliopiston kansatieteen oppiaineen tekemä *Lasten kasvatus ja perhesuhteet II* -kysely. Se oli osa postikyselytoimintaa, jota tehtiin oppiaineessa vuosina 1958–1979.⁵ Kyselyiden vastaajaverkosto oli laaja, ja aineistonani olevaan kyselyyn vastauksia oli tullut noin kolmesataa. Kysely sisälsi 12 kasvatukseen ja perhesuhteisiin liittyvää ja kahdeksan koulumuistoihin liittyvää kysymystä, joista jälkimmäiset olen rajannut työni ulkopuolelle. Kysymykset ovat olleet osittain johdattelevia ja tietynlaisia vastauksia takaa-ajavia. Tämä on toisaalta ollut yleistä kansatieteellisissä kyselyissä, joiden kautta on haluttu päästä käsiksi yksityiskohtiin. Koska alkuperäislähteenäni oleva kysely on jatkokysely, sillä on ehkä haluttu tavoittaa aiempaa kyselyä tarkemmin joitakin yksityiskohtia.⁶

Olen rajannut alkuperäisaineistoni kuuteen kyselyvastaukseen.⁷ Vastausten kirjoittajat ovat Sylvi, Tuomo, Alli, Jenny, Eero ja Esteri. Vastaukset ovat keskenään jokseenkin eri pituisia, mutta kaikissa niistä on vastattu jokaiseen kysymykseen, osaan pidemmin ja osaan lyhyemmin. Valitsemani vastaukset sijoittuvat kuntiin, jotka nykyään ovat osa Sastamalaa.⁸ Kaupunki muodostui vuonna 2009 Vammalan kaupungin, Mouhijärven ja Äetsän kuntien yhteenliittymästä.⁹ Vuonna 1900 valtaosa Suomen väestöstä asui maaseudulla ja tarkastelemani alue oli myös maaseutua.¹⁰ Vastausten kuvaamat ajankohdat sijoittuvat vastaajien mukaan

⁴ Alanen 2009, 19; Vehkalahti 2022, 40.

⁵ Kansatieteen oppiaine on nykyinen etnologian oppiaine. Aineisto TYKL/kys/44 on jatkokysely vuonna 1965 tehdylle kyselylle *Lasten kasvatuksesta ja perhesuhteista entisaikaan*. Kyselyiden vastaajat saattoivat olla keitä vain, myös vakituisen vastaajaverkoston ulkopuolelta. Vastaajaverkosto koostui professori Esko Aaltosen kontakteista ja esimerkiksi aiempien kyselyiden vastaajista. Postikysely-nimitys tulee siitä, että sekä kyselyt että vastaukset toimitettiin postitse. Vaikka aktiivinen postikyselytoiminta loppui vuonna 1979 vastaajaverkoston muuttuessa harvalukuisemmaksi, yksittäisiä kyselyitä on toteutettu sittemmin esimerkiksi opinnäytteitä varten. Ks. Korkiakangas et al. 2016, 12–13; Kirveenummi 2023, 171–183.

⁶ Korkiakangas et al. 2016, 15; ks. liite 1.

⁷ Rajauksen tähän määrään olen tehnyt työekonomian takia.

⁸ Olen kotoisin Sastamalan läheltä, joten idea aluerajaukseen tuli sitä kautta.

⁹ Näihin kuntiin on liitetty myös muita entisiä kuntia, esimerkiksi Äetsä syntyi Keikyän ja Kiikan yhdistymisestä vuonna 1981. Lisäksi Kiikoinen liittyi Sastamalaan vielä vuonna 2013. Ks. liite 2. ; Sastamala.fi, verkkosivusto.

¹⁰ Malinen & Tamminen 2022, 33.

suunnilleen vuosille 1900–1950. Osa vastaajista kirjoittaa myös omista lapsistaan, mikä tekee aikajänteestä pidemmän. Vastaajien oma aikuisuus ei kuitenkaan ole tämän tutkielman keskiössä, jolloin aikarajaus on tarkemmin aikavälillä 1900–1935. Vastaajat ovat keskenään eri ikäisiä, joten myös heidän lapsuuksiensa ajankohdat vaihtelevat. Kaikki vastaajat ovat kuitenkin olleet kyselyyn vastatessaan yli viisikymmenvuotiaita. Tällä rajauksella saan hyvän otoksen erilaisten ihmisten lapsuusmuistoista maantieteellisesti pienehköltä alueelta.

Kuten lapsuus niin myös perhe on ajassa ja paikassa muovautuva käsite.¹¹ Tässä tutkielmassa käytän perhe-sanaa aineistoa seuraten, saman katon alla asuvista henkilöistä kirjoittaessani. Sylvin perheessä oli kahdeksan lasta, Jennyn perheessä kuusi omaa ja lisäksi orvoksi jäänyt serkku.¹² Tuomo ei tarkemmin kerro, montako sisarusta hänellä oli ja Eeron kertoma on hie-
man epäselvä: ”Nuorempi veljeni nukkui pirtissä äidin ja isän välissä. Hänestä sain sittemmin makuutoverin kunnes syntyi kolmas veli.”¹³ Olettaisin Eeron tarkoittavan sitä, että heitä oli lopulta kolme lasta. Kaksi kirjoittajista kertoo olevansa ainoita lapsia – Alli asui vanhempiensa kanssa ja Esteri oli isovanhempiensa ainoa kasvattilapsi.¹⁴

Lapsuuden historiaa on tutkittu lähinnä aikuisten tuottamien lähteiden avulla, jolloin lapsen ääni jää kadoksiin.¹⁵ Myös oma tutkimusaineistoni on aikuisten kirjoittamaa, mutta kyselyn vastaajat kirjoittavat omasta lapsuudestaan. Aineisto ei siis ole esimerkiksi jokin ulkopuolisen viranomaisen tuottama asiakirjalähde. Tällä tutkielmalla haluan osallistua historiantutkimuksen jatkumoon, jossa enenevässä määrin käytetään aineistona ihmisten omia muistoja.¹⁶ Yhdistelen aiempaa tutkimusta lapsuuden, nuoruuden ja perheiden historiasta ja tutkin, millaista on ollut elää lapsuutta nykyisen Sastamalan alueella kuuden ihmisen näkökulmasta.¹⁷

Perheiden ja lapsuuden historiaa on tutkittu enenevässä määrin 1960-luvulta alkaen, ja nämä tutkimusperinteet linkittyvät osittain myös toisiinsa.¹⁸ 1960–1970-luvuilla kehittyi niin sanottu uuden sosiaalishistorian suuntauksia, jotka keskittyivät aiemmin pimentoon jääneiden ryhmien historioihin – tässä mukana olivat myös lapset, nuoret ja perheet. Seuraavan vaiheen lapsuuden historian tutkimukseen toi historiantutkimuksessa 1990-luvulla tapahtunut lingvistinen

---

¹¹ Häggman 1996, 16–18.

¹² TYKL/kys/44: vastaus 25, 4; vastaus 94, 2.

¹³ TYKL/kys/44: vastaus 169, 3.

¹⁴ TYKL/kys/44: vastaus 72, 21; vastaus 280, 3.

¹⁵ Tutkimusta on tehty jonkin verran historian lisäksi muissa oppiaineissa, ja esimerkiksi etnologisessa tutkimuksessa lähestymistapa on myös pitkään ollut aikuislähtöinen. Ks. Korkiakangas 2016, 236.

¹⁶ Korkiakangas 2016, 236.

¹⁷ Aineiston yhteyteen ei ole talletettu tietoa siitä, onko sitä käytetty tutkimuksissa aikaisemmin.

¹⁸ Vehkalahti et al. 2022, 16.

ja kulttuurinen käänne. Sen myötä tutkimukseen tuli uusia näkökulmia liittyen esimerkiksi lapsuus-käsitteen problematisointiin. Vuosituhannen vaihteessa lasten kokijuus ja toimijuus nousivat tutkimuksen painopisteiksi, jolloin muistitiedon käyttö alkuperäislähteenä lisääntyi aiempaan, lähinnä asiakirja-aineistoja hyödyntäneeseen tutkimukseen, verrattuna.¹⁹

Myös Suomessa lapsuuden ja perheiden historialla on yhteys toisiinsa, mutta niiden lisäksi naishistorialla on linkki yhteiseen historian tutkimukseen ja kaikissa näissä instituutiot ovat olleet tärkeässä osassa tutkimusta.²⁰ Uudet näkökulmat nostivat 1990-luvulla kiinnostusta lapsuuden ja perheiden historiaan, jolloin erityisesti 1800- ja 1900-luvun perheet olivat tutkimuksen keskipisteenä.²¹ Näiden teemojen tutkimisen apuna käytän Kaisa Vehkalahten, Essi Jouhkin, Sanna Lipkinin, Johanna Sitomaniemi-Sanin ja Tiina Kuokkasen toimittamaa teosta *Matkaopas lapsuuden historian tutkimukseen. Monitieteisiä näkökulmia ja menetelmiä* (2022). Se käsittelee kattavasti lapsuuden historiaa ja taustoittaa tutkielmaani. Lapsuuden historiasta kirjoittavat Antti Malinen ja Tuomo Tamminen teoksessaan *Leikitäänkö? Lasten kaverisuhteet 1900-luvun Suomessa* (2022) ja nuoruuden historiasta kirjoitetaan Sinikka Aapolan ja Mervi Kaarnisen toimittamassa *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia* (2003) -teoksessa. Nämä molemmat teokset antavat perspektiiviä 1900-luvun lapsuuden ja nuoruuden vaiheisiin.

Muistitiedon käyttö historian tutkimuksen lähdeaineistona asettaa sille omat haasteensa. Kyselyaineiston vastaajat muistelevat omaa lapsuuttaan, josta on jo vuosikymmeniä aikaa, joten vastaukseen on päätyntä todennäköisesti jollain tavalla vaillinainen kertomus. Lisäksi vastaamista ovat ohjanneet kansatieteen oppiaineen kyselynlaatijoiden kysymykset. Kyselyssä ei kysytty, miten vastaajat muistavat kirjoittamiensa tilanteiden aiheuttamia tunteita. Osa kuitenkin ilmaisi mielipiteitään erilaisista tilanteista tai toimintatavoista, joten niistä lienee pääteltävissä jotain heidän kokemistaan tunteista.

Vastauksiin ovat päätyneet ne asiat, joista vastaajat ovat halunneet kirjoittaa, ja joiden he ovat kokeneet sopivan kysymyksiin. Koska aineisto on nimenomaan kyselyvastauksia, oletan vastaajien tienneen, että joku muu todennäköisesti lukee heidän vastauksiaan tulevaisuudessa. Tällöin ehkä osa henkilökohtaisimmista asioista on jätetty kokonaan kirjoittamatta. Muisteluhetkellä kirjoittaja siis tavallaan luo kertomusta omasta menneisyydestään tiedostaen tekstin

---

¹⁹ Vehkalahti 2022; 41, 48–49, 56.

²⁰ Vehkalahti 2022, 46.

²¹ Ilmakunnas & Lahtinen 2021, 13.

siirtymisen muiden käsiin.²² Vastausten kanssa ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista pohtia, onko kirjoitettu totta vai ei, vaan vastaus itsessään on tärkeä tutkimuksellinen lähde. Olen kiinnostunut myös nimenomaan vastaajien lapsuudesta, joten käytän tässä tutkimuksessa heidän etunimiään. Vastaajat ovat itse lähettäneet vastauksensa kyselyyn omilla nimillään, joten nähdäkseni on eettisesti perusteltua käyttää niitä.²³

Muistitietoaineiston analyysissä hyödynnän Pirjo Korkiakankaan, Pia Olssonin, Helena Ruotsalan ja Anna-Maria Åströmin toimittamaa *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselytiedon lähteinä* (2016) -teosta ja Johanna Annolan, Ville Kivimäen ja Antti Malisen toimittamaa *Eletty historia. Kokemus näkökulmana menneisyyteen* (2019) -teosta. Analysoin aineistoa diskurssianalyysin keinoin, sillä haluan selvittää, mitä kirjoitettu teksti kertoo kirjoittajan menneisyydestä. Lisäksi tarkastelen myös vastaajien sanavalintoja, sillä ne kertovat lisää siitä, millaisena kirjoittaja on kokenut lapsuutensa. Etsin vastauksista tutkimuskysymyksiin sopivaa tietoa sekä vertailen niitä keskenään. Pasi Ihalaisen ja Heli Valtosen toimittaman *Sanat siltana menneeseen. Kielelliset lähestymistavat historiantutkimuksessa* (2022) -teoksen Miikka Pyykösen ja Heli Valtosen kirjoittama luku *Diskurssianalyttinen historiantutkimus* on oiva apu diskurssianalyysin keinoihin tutustumiseen.

---

²² Malinen & Tamminen 2022, 21.

²³ Frigren 2017; 45, 56; Kivimäki 2019, 24.

2 Lapsuuden rajat

2.1 Erilaiset määritelmät

Eräs tapa määritellä lapsuutta on ymmärtää se tiettyinä ikävaiheena. Vuodesta 1898 lähtien vuoteen 1969 asti Suomessa täysi-ikäisyyden raja oli 21 vuotta, joten kyselyvastauksien ajankohtina lapsuus on mahdollista määritellä 0–21-vuotiaan henkilön elämänvaiheeksi.²⁴ Toisaalta vuonna 1929 säädetyin lain mukaan mies sai mennä naimisiin 18-vuotiaana ja nainen 17-vuotiaana.²⁵ Naimisiin mennessä lapsuuden voi ajatella loppuvan jo aikaisemmin kuin täysi-ikäisenä. Vastauksissa ei muuten ole mainintoja iän mukaan aikuiseksi siirtymisestä, paitsi Alli kirjoittaa lapsuutensa kestoksi 17 vuotta. Hän ei tarkemmin kerro, mihin lapsuus on hänellä päättynyt, sillä ainakin naimisiin hän on mennyt vasta vähän myöhemmin.²⁶ Tämän lisäksi iästä puhutaan lapsen elämänvaiheisiin liittyvissä maininnoissa.

Lasten kasvatus ja perhesuhteet II -kyselyssä vastaajia ei suoraan pyydetty määrittelemään, mitä lapsuus heille tarkoitti, eikä sitä vastauksista oikeastaan voi edes kovin luotettavasti päätellä. Vaikuttaa siltä, että rippikoulu oli käännteentekevä hetki vastaajien elämässä ja se muutti esimerkiksi vastuun määrää ja vanhempien kohtelua.²⁷ Esimerkiksi Tuomo kirjoittaa vastauksessaan: ”Lapsena yleensä kohdeltiin kunnes oli rippikoulun käynyt, ennen sitäkin oli kuitenkin työhön osallistuttava, mitä sattui sopivaa olemaan”.²⁸ Lainaus osoittaa, että työnteko on ollut olennainen osa myös pienten lasten elämää, erityisesti maaseudulla, mutta rippikoulu muutti silti jotain lapsen asemassa.

Rippikoulu on ollut lasten elämässä ehkä heidän asemansa kannalta yksi tärkeimmistä siirtymäriiteistä. Sen kautta lapsen sosiaalinen status, eli myös asema perheessä, muuttuu. Siirtymäriitit ja -seremoniat voidaan jakaa kolmeen osaan – irtauma-, vaihde- ja liittymäriittiin. Niitä voi soveltaa myös rippikouluun. Irtaumariitissä luovutaan siihenastisen lapsuuden käyttäytymismalleista, velvollisuuksista ja oikeuksista, vaihderiitti voisi olla itse rippikoulu, jossa

---

²⁴ Eduskunta.fi 2025, verkkosivusto.

²⁵ Tämä laki kumottiin vuonna 1987, jonka jälkeen alle 18-vuotiaana ei saanut mennä naimisiin eli naisten alempi ikäraja kumottiin. Ks. Avioliittolaki 13.6.1929/234 1 luku 2 momentti, internet archive; Laki avioliittolain muuttamisesta 16.4.1987/411 2 luku 4 momentti.

²⁶ TYKL/kys/44: vastaus 72, 20–21.

²⁷ TYKL/kys/44: vastaukset 25, 35, 72, 94, 169 ja 280.

²⁸ TYKL/kys/44: vastaus 35, 7.

ollaan ikään kuin lapsuuden ja nuoruuden välillä ja liittymäriittinä konfirmaatio, jonka jälkeen nuorella on uusia oikeuksia ja velvollisuuksia, ja häneltä odotetaan erilaista käytöstä.²⁹

Rippikoulun käyminen vaikutti vastaajien elämään osittain samoilla ja osittain eri tavoilla. Vastausten perusteella rippikoulun jälkeen ei oltu täysin aikuisia, vaan pääsy aikuisten mukaan avautui joissain tilanteissa ja joissain tilanteissa se taas oli rajoitettua. Esimerkiksi Esteri kirjoittaa, että ”[r]ippikoulun käyneet saivat olla aikuisten joukossa joissain tilanteissa, mutta jos oli jotain ronskimpaa keskustelua niin: tiehenne mukulat”.³⁰ Rippikoulun ajateltiin selvästi olevan kasvattava kokemus lapsille, koska sen jälkeen heidän oikeutensa ja velvollisuutensa ovat laajentuneet. Esimerkiksi rikosoikeudellinen vastuu alkaa lapsen täytettyä 15 vuotta.³¹

Rippikoulun oli tarkoitus opettaa lapsille kristinuskon perusasiat, mutta lisäksi sen ajateltiin kasvattavan tytöistä naisia ja pojista miehiä. Rippikoulun suorittamisen jälkeen sai mennä kirkossa naimisiin, mikä vielä 1900-luvun alkupuolella oli varmasti iso asia.³² Lisäksi rippikoulun käymisen jälkeen sai toimia kummina.³³ Toisaalta vastauksissa ei käsitellä avioliittoa tai kummiutta, sillä kysymykset eivät ohjaa kirjoittamaan aiheesta.

Sylvin elämässä ripille pääsy muutti hänen elämänsä melko suuresti. Hän kertoo, että ”[h]eti ripille päästyä oli jo pakko lähteä pois kotoa ja alkaa elättäämään itsensä. Itsekin lähdin jo samana päivänä kun edes pääsin [–] tosin vanhemman siskoni luokse kaupunkiin.”³⁴ Muut vastaajat eivät puhu siitä, milloin he olisivat muuttaneet pois vanhempien luota. Vaikuttaa siltä, että Sylvi on ollut poikkeus näin aikaisen kotoa lähdön kanssa. Muissa vastauksissa on puhetta ajasta ripille pääsyn jälkeen sillä tavoin, että he ovat asuneet kotona vanhempien kanssa. Esimerkiksi Eero kertoo tehneensä torimatkoja hevosella tai pyörällä rippikouluikäisestä eteenpäin ja vielä parikymppisenä hän on käynyt naapurin saman ikäisen pojan kanssa hevosella Nokialla ja Tampereella äitien pyynnöstä, sillä isät olivat jo iäkkäitä.³⁵ Rippikoulu on siis nostanut lasten asemaa heidän perheissään, sillä he ovat saaneet näitä oikeuksia lisää ja pääseet perhedynamiikassa lähemmäs vanhempien roolia.

²⁹ Honko 1964, 119–121; Markkola 2003, 147.

³⁰ TYKL/kys/44: vastaus 280, 9.

³¹ Rikoslaki 19.12.1889/39-001 3 luku 1 momentti.

³² Markkola 2003, 147–148.

³³ Kotilainen 2008, 135.

³⁴ TYKL/kys/44: vastaus 25, 4.

³⁵ TYKL/kys/44: vastaus 169, 19.

Lapsuus on paljon muuta kuin tietyt ikäkaudet, kuten edellä mainittu rippikoulu osoittaa. Lapsuus muuntuu erilaiseksi eri aikoina, eri paikoissa ja eri ihmisten elämässä. Lapsuuteen liittyy paljon sosiaalisia ja kulttuurisia aspekteja, jotka tekevät kiveenhakatun määritelmän tekemisestä mahdotonta.³⁶ Vastauksissa korostuu muutama aihe, jotka liittyvät siihen, miten lasten elämä on eronnut aikuisten elämästä. Näitä ovat puheenaiheet, työt ja mielipiteen ilmaisu, joista kirjoitan lisää myöhemmin tässä tutkielmassa. Lapsilla on siis ollut rajoituksia näiden aiheiden suhteen, mikä on erottanut heidät aikuisista, joilla ei samalla tavalla ole ollut rajoja näiden toteuttamiseen.

Kyselyvastaukset painottuvat aikaan ennen rippikoulua, sillä monet kysymykset ohjaavat käsittelemään asioita, jotka liittyvät enemmän pienempien lapsien elämään.³⁷ Esimerkiksi käytöstavat opitaan yleensä nuorena ja lastenhoidolliset teemat liittyvät myös enemmän nuorempaan lapsen elämään, koska vanhempana lapset oppivat myös huolehtimaan itsestään paremmin. Varhaisempaan lapsuuteen voi liittää myös puhumisen opettelun ja erilaiset puhutavat. Esimerkiksi Sylvi kirjoittaa seuraavaa vastatessaan kysymykseen lasten puhumaan opettamisesta: ”Vanhemmat yleensä puhuivat lapselle pienenä sellaista lapsen kieltä. Siksi lapsi puhui-kin pitkään juuri sitä lässytystä. Pikku hiljaa sitten oppi sen oikean kielen.”³⁸ Myös Tuomo mainitsee lässytyksen vastauksessaan: ”Lapsille puhuttiin lässykieltä, kunnes itse oppivat puhumaan samaa murretta kuin aikuisetkin.”³⁹

Lapsuuteen liitetään vastauksissa tietynlaisia ominaisuuksia. Eri vastaukset kertovat keskenään aika erilaisista asioista. Vaikka tottelevaisuutta pidettiin tärkeänä, tottelemattomuutta saattoi silti esiintyä. Esimerkiksi Eero kirjoittaa, että ”[l]apsellisena pidettiin myös nuorta jos hän vielä esim. pyrki piirtelemään merkkejä ja kuvia seiniin y.m. luvattomiin paikkoihin”.⁴⁰ Esteri puolestaan kirjoittaa pienen muiston omasta tottelemattomuudestaan ja toisaalta myös uteliaisuudestaan, joka usein liitetään lapsuuteen.

Muistan lapsuudestani sellaisen tapauksen kun kotonani oli käymässä eräs naapurikylän emäntä, ja praatasivat mummun kans jotakin juttua, kun se emäntä sanoi että - -. se sanoi niin etten minä kehtaa ton plikan aikana sanoo sillon minä kii-reesti lähdin ulos, läimäytin vielä porstuan ulko-ovenkin kiini, mutta en suinkaan

---

³⁶ Jouhki 2022, 121.

³⁷ Tällaisia kysymyksiä olivat erityisesti 2, 3, 4 ja 5, ks. liite 1.

³⁸ TYKL/kys/44: vastaus 25, 20.

³⁹ TYKL/kys/44: vastaus 35, 8.

⁴⁰ TYKL/kys/44: vastaus 169, 10.

mennyt pois, vaan hiivin pirtin oven taakse kuunteleen; ja niinpä sitten kuulin ensikerran erään veellä alkavan sanan.⁴¹

Myös leikki on asia, joka vastauksissa liitetään lapsuuteen ja lapsellisuuteen. Sekä Esteri että Eero kirjoittavat siitä. ”Kun tytöt vielä 16–17 ikäisinä [–] leikkivät pallosilla tms, niin vanhemmat sanoivat että: oi voi koska noistakin mahtaa tyähmisiä tulla.”⁴² ”Nuorta pidettiin vielä „lapsellisena” jos hän esim. unohti hänelle annetun tehtävän tai työn yhtymällä nuorempien leikkeihin [–].”⁴³ Nämä tilanteet ovat merkinneet lapsen tai nuoren aseman pysymistä lapsena, joka ei vielä ole täysivaltainen yhteiskunnan jäsen.

2.2 Lasten elinympäristö

Vastaajien asuinpaikka vaikutti erityisesti siihen, pääsivätkö he lapsina mukaan kirkkoon ja siihen, millaisia matkustusmahdollisuuksia heillä oli. Toisaalta pelkästään tietty asuinpaikka ei ollut ainoa vaikutin siihen, pääsiko lapsi mukaan tai saiko hän itsekseen lähteä johonkin. Tähän vaikuttivat myös vanhempien kasvatustapa ja varallisuus. Esimerkiksi Eeron perheessä 6–10-vuotiaana saattoi päästä mukaan sukulaisille tai kirkkoon, jos käyttäytyi hyvin.⁴⁴ Allin perheessä lapset taas pääsivät harvemmin mukaan ”emäpitäjälle”, sillä sinne oli matkaa noin 35–40 kilometriä, joka oli hevosella ja ”klossirattailla”⁴⁵ pitkä matka.⁴⁶

Tieyhteydet Tyrväältä Turkuun, Tampereelle, Poriin ja Hämeenlinnaan olivat jo 1850-luvulla kohtuullisen hyvät ja sekä ne että paikalliset tieyhteydet paranivat 1900-luvulle tultaessa. Maanteiden lisäksi Tampereelta päädyttiin rakentamaan rautatie Poriin, joka kulki Suoniemen ja Karkun läpi. Tämä reitti tarkoitti parempia yhteyksiä myös tyrvääläisille, sillä rata kulki Tyrvään kautta. Sen rakentaminen aloitettiin vuonna 1892 ja valmiiksi se saatiin vuonna 1895.⁴⁷ Rautatien olemassaolo oli suuri asia ainakin Jennyn elämässä, sillä hän pääsi junalla Tampereelle 8-vuotiaana, ja muistelee vastauksessaan, että ”[–] kaupunki matka oli niin suuremoinen elämys, että en esim. muistanut lainkaan sitä, että olin ollut poissa kiertokoulusta sen päivän. Silloin jo päätin että jos yleensä minnekään koskaan muutan, se paikka on Tampere”.⁴⁸

⁴¹ TYKL/kys/44: vastaus 280, 9.

⁴² TYKL/kys/44: vastaus 280, 8.

⁴³ TYKL/kys/44: vastaus 169, 10.

⁴⁴ TYKL/kys/44: vastaus 169, 15.

⁴⁵ Klossirattaat tarkoittavat jousettomia hevosrattaita. Ks. notuli.com, verkkosivusto.

⁴⁶ TYKL/kys/44: vastaus 72, 18.

⁴⁷ Piilonen 1997; 67–76, 92–93.

⁴⁸ TYKL/kys/44: vastaus 94, 10.

Autoja Tyrvään seudulla alkoi näkyä 1900-luvun alussa, mutta vielä pitkään niitä oli vähän ja vielä toisen maailmansodan jälkeen hevosella liikkuminen oli yleisempää kuin autolla ajo. Hevosliikenteeseen liittyi olennaisesti myös kievarit, jotka palvelivat heitä, joilla ei omaa ajopeliä tai hevosta ollut.⁴⁹ Kukaan vastaajista ei mainitse kievareita, mutta Tuomo kertoo heidän vuokranneen hevosia jostain: ”[–] sukulaisten luokselle vuokratulla hevosella matkattiin.”⁵⁰ Hevoset mainitaan kulkuvälineenä myös muissa vastauksissa.

Vastauksista nousee kuva, jossa kirjoittajien arkielämä on rajoittunut pitkälti kävelymatkan päähän, mutta arjen ulkopuolella saatettiin liikkua myös hevosella tai junalla. Osalla kirkko on ollut lähempänä kuin toisilla, joten kaikki eivät ole käyneet kirkkomatkoilla. Ne, jotka kirkkoon pääsivät, kuvailevat matkoja vaihtelevasti. Vastauksissa on selviä eroja siinä, miten yksityiskohtaisesti kysymyksiin on vastattu. Siinä missä joku on kokenut tarpeelliseksi kuvata yksittäistä tapahtumaa alusta loppuun, toinen kertoo siitä yhdellä lauseella. Sylvi kuvailee aika yksityiskohtaisesti kirkkokokemuksiaan ja hänen mielestään matkat olivat elämyksiä ja ilmeisen mieleenpainuvia kokemuksia.⁵¹ Alli puolestaan kuvailee vain sitä, että matka joulukirkkoon oli niin pitkä, että matkaan piti lähteä keskellä yötä kovassa pakkasessa. Myöhemmin heidän perheensä muuton jälkeen kirkkomatka lyheni kävelyetäisyydeksi.⁵² Jenny taas muistelee, että vain riittävän siistien vaatteiden kanssa lapset pääsivät joulukirkkoon.⁵³ Monilapsisessa perheessä siistien vaatteiden riittäminen kaikille ei välttämättä ollut itsestäänselvyys, mikä asetti lapsia eriarvoiseen asemaan keskenään osan päästessä mukaan ja osan jäädessä kotiin.

Kävelyn, junien ja hevosten lisäksi kahdessa vastauksessa kerrotaan myös polkupyöristä. Sekä Alli että Eero olivat saaneet pyörät rippikouluikänsä, mikä lavensi heidän kulkumahdollisuuksiaan. Alli kertoo pyörästään seuraavaa: ”Rippikoulun käytyäni 1927–28, vasta sain polkupyörän, nyt kävimme joukolla Porin markkinoilla ja lähipitäjien Kirkoissa, ynnä oman pitäjän juhlissa ja kaikissa tilaisuuksissa.”⁵⁴ Eero kirjoittaa, että pyöriä alettiin ostaa kotitalouksiin

---

⁴⁹ Kievarit toimivat majoituspalveluina matkalaisille ja ne tarjosivat hevoskuljetusta tietyllä välimatkalla. Rautatien tulo vähensi kievarien tarvetta Tampereen ja Porin välillä, mutta hevoskyytejä tarvittiin edelleen kuljetta-
maan ihmisiä rautatien varteen sitä ympäröiviltä alueilta. Pian Suomen itsenäistymisen jälkeen kievarien tilalle
tuli linja- ja vuokra-autoliikennettä sekä hotelleja ja matkustajakoteja, jolloin kievarilaitos pikkuhiljaa lakkautet-
tiin. Piilonen 1997; 77–80, 86–87.

⁵⁰ TYKL/kys/44: vastaus 35, 10.

⁵¹ TYKL/kys/44: vastaus 25, 26.

⁵² TYKL/kys/44: vastaus 72, 18–19.

⁵³ TYKL/kys/44: vastaus 94, 10.

⁵⁴ TYKL/kys/44: vastaus 72, 19.

vuoden 1922 tienoilla, jolloin hän myös itse alkoi tehdä ostosmatkoja polkupyörällä.⁵⁵ Väli-
matkat maaseudulla olivat pitkiä, jolloin polkupyörän avulla sekä matkanteon nopeus että te-
hokkuus kasvoivat kävelyyn verrattuna. Varmasti myös Allin ja Eeron elinpiirit laajenivat
polkupyörien myötä. Toisaalta molemmat olivat jo 15–16-vuotiaita, jolloin kulkuvälineen li-
säksi ikä todennäköisesti vaikutti siihen, miten itsenäisesti he saivat liikkua pyörineen.

Polkupyörien hinnat 1920-luvun lopulla vastasivat maataloustyöväen 25–40 päiväpalkkaa ja
niitä myytiin jo ympäri Suomea. Allin ja Eeron tilanteet heijastelevat yleistä 1920–1940-luku-
jen maaseutujen pyörätilannetta; polkupyörä oli maalaisnuorille tärkeä väline ja symboli lap-
suuden ja aikuisuuden välillä. Samaa pyörää saattoi käyttää koko perhe ja mahdollisesti myös
naapurit.⁵⁶ Allin ja Eeron vastauksista ei käy ilmi, ovatko he lainanneet pyöriään. Sanamu-
doista voi päätellä, että Allin pyörä oli hänen omansa. Eero puolestaan kirjoittaa vain siitä,
että perheisiin ostettiin pyöriä, ja että hän on sellaista myös käyttänyt – on siis mahdollista,
että hän vain sai alkaa käyttää pyörää rippikouluikänsä, mutta se ei välttämättä ollut hänen
omansa.⁵⁷ Joka tapauksessa mahdollisuus pyörän käyttämiseen vaikutti Allin ja Eeron asemiin
omissa perheissään siten, että he saivat liikkua vapaammin ja kauemmas.

Lasten asuinpaikat ovat vaikuttaneet heidän koulumahdollisuuksiinsa, vaikka oppivelvolli-
suuslaki astui voimaan vuonna 1921.⁵⁸ Vaikka kyselyssä ei olekaan suoraan kouluihin liitty-
viä kysymyksiä, aihetta sivutaan kaikissa vastauksissa. Sylvi kertoo, että isommat lapset kävi-
vät koulussa, minkä vuoksi heidän perheessään menttiin ajoissa nukkumaan. Koulumatka oli
hänen mukaansa pitkä, mutta hän ei kerro, miten sinne kuljettiin. Aiemmin vastauksessaan
Sylvi kyllä kertoo, että hänen lapsuutensa aikaan kuljettiin joko hevosilla tai kävellen, joten
todennäköisesti hän on kulkenut jalan, sillä se oli hyvin tavallista tuohon aikaan.⁵⁹ Tuomo
mainitsee ohimennen käyneensä kansakoulun: ”Kansakoulun jälkeen kun aloin käydä tilapäi-
sissä töissä, maksoin kotiin osan tienauksistani.”⁶⁰

Jenny puolestaan mainitsee olleensa kiertokoulussa 8-vuotiaana.⁶¹ Muuta hän ei koulupolus-
taan kerro. Eeron mukaan kansakoulu hänen asuinseudullaan aloitti vuonna 1916. Hän kirjoit-
taa siellä täällä vastauksessa kouluikäisistä, joten todennäköisesti hän on kansakoulussa ollut,

⁵⁵ TYKL/kys/44: vastaus 169, 18–19.

⁵⁶ Tuomaala 2003, 361–362; Männistö-Funk 2014, 52–53.

⁵⁷ TYKL/kys/44: vastaus 72, 19; vastaus 169, 18–19.

⁵⁸ Malinen & Tamminen 2022; 109, 117.

⁵⁹ TYKL/kys/44: vastaus 25; 11, 17; Malinen & Tamminen 2022, 122.

⁶⁰ TYKL/kys/44: vastaus 35, 10.

⁶¹ TYKL/kys/44: vastaus 94, 10.

vaikkei sitä suoraan sanokaan.⁶² Esteri puolestaan kertoo suoraan, että hän on käynyt kansakoulun: ”Omasta kokemuksesta muistan kun pääsin kansakoulusta, niin suutarilla teetettiin paksinahasta kengät [-].”⁶³ Sylvillä, Tuomolla, Jennyllä, Eerolla ja Esterillä on kaikilla ollut mahdollisuus päästä kouluun, mikä kertoo siitä, että kierto- tai kansakoulu on ollut kaikilla tarpeeksi lyhyen matkan päässä ja he ovat myös saaneet mennä kouluun.

Lapuudessani [-] minun vanhempani olivat niin vanhanaikaisia, että heillä oli ennakoluuloja kaikkea opiskelua ja uudistusta kohtaan, olin päässyt kansakouluun koska koulupakko tuli siihen aikaan, edistyin koulussa ja kouluni suoritin priimuksena, olisin halunnut opettajan innoittamana ja komentamana päästä yhteiskouluun Laviaan tai Tyrvälle, en saanut kannatusta pyrkimyksilleni, vaikka varaa olisi ollut. Ainoana lapsena ei ollut minulla ollut muuta mahdollisuutta kuin työtä [-] en päässyt edes kansanopistoon ei ollut aikaa, en emäntäkouluun en mihinkään?⁶⁴

Kuten lainauksesta käy ilmi, Allin elämässä oppivelvollisuudella on ollut merkittävä vaikutus. Kaikesta päätellen hän ei olisi päässyt edes kansakouluun ilman oppivelvollisuuslain olemassaoloa. Lainaus antaa kuvan siitä, että Allin asema hänen perheessään oli alisteinen, sillä hän oli kouluasiassa niin vahvasti vanhempiensa määräysvallan alla. Allin vanhempien asenne oli jokseenkin yleinen 1900-luvun alussa, sillä kansakoulun merkitystä tai tarpeellisuutta ei välttämättä ymmärretty ja sen ajateltiin tekevän lapsista laiskoja.⁶⁵

---

⁶² TYKL/kys/44: vastaus 169, 18.

⁶³ TYKL/kys/44: vastaus 280, 14.

⁶⁴ TYKL/kys/44: vastaus 72, 21.

⁶⁵ Malinen & Tamminen 2022, 51–52.

3 Lasten kasvat

3.1 Toiminnan rajat

Kyselyn vastaajat kertovat erilaisista rajoista ja säännöistä, joita vanhemmat ovat lapsilleen asettaneet. Säännöt ovat lapsen toiminnan kannalta tärkeitä, sillä ne osoittavat lapselle turvallisen alueen, ihmiset ja käytöksen rajat. Osa säännöistä ei välttämättä ole suoraan lapsen turvallisuuteen liittyviä, vaan ne saattavat ohjata lasta käyttäytymään ja toimimaan tietyn sosiaalisen normiston mukaisesti. Se, mitä on milloinkin pidetty tärkeinä rajoina on vaihdellut eri aikoina ja myös eri perheissä.⁶⁶

Kristinusko on läsnä kaikissa vastauksissa jonkin verran, joten se on varmasti vaikuttanut taustalla perheissä oleviin kasvatustapoihin ja sääntöihin. Uskonnollisella kasvatuksella on Suomessa pitkät juuret ja vielä vastausten ajankohtanakin se oli varteenotettava tapa kasvattaa lapsia, vaikka 1800-luvun loppupuolella kirkon asema alkoi heikentyä.⁶⁷

Kysymyksessä 4⁶⁸ kysytään pöytätavoista ja kaikki vastaajat ovat niistä jotain kirjoittaneet. Vastauksista käy ilmi, millaisia rajoja lapsille on asetettu ruokailuun liittyen. Yleisiä teemoja vastauksissa ovat ruoan kunnioittaminen ja pöydässä puhumisen tai meluamisen kieltäminen. Jotkut vastaajat kirjoittavat myös tietyistä pöytäpaikoista ja järjestyksestä, jossa ruokaa otettiin. Ylipäätään vastaajien kertoman mukaan lapsilta on oletettu hyvää ja siistiä käytöstä ruokapöydässä.

”Ensimmäinen ja tärkein sääntö pöytätavoissa oli se että isän paikalle ei saanut kukaan toinen istua. Ja muutenkin kaikilla oli aina oma paikkansa pöydässä. Hiljaa myös piti olla. Ei saanut ruoka suussa puhua. Minä syötin pienempiä äidin apuna.”⁶⁹

Jennyn vastaus kiteyttää tehokkaasti, mikä hänen paikkansa perheessä oli suhteessa muihin perheenjäseniin. Hän oli vanhin lapsista, mikä tarkoitti heidän perheessään äidin auttamista muiden lasten hoidossa, jolloin ruokailu ei ollut mikään poikkeus.⁷⁰ Se, että isän oma paikka ruokapöydässä oli säännöistä tärkein, kertoo paljon perheen sisäisestä dynamiikasta ja

⁶⁶ Hill 2005, 81–84.

⁶⁷ Kakko 2005, 9; Kakko 2006, 5.

⁶⁸ Ks. liite 1.

⁶⁹ TYKL/kys/44: vastaus 94, 4.

⁷⁰ TYKL/kys/44: vastaus 94, 3.

nimenomaan siitä, että isä oli korkeimmassa asemassa. Kaikesta päätellen, isä olisi saanut istua muidenkin paikoilla, mutta hänen paikkaansa tuli kunnioittaa.

Ruokapöydässä hiljaa oleminen ja se, ettei ruoka suussa saanut puhua, kertovat ruuan kunnioittamisen vaatimuksesta. Se, että ruuan kunnioittaminen oli mainittu useammassa vastauksessa kertoo jonkinlaista ajankuvaa. Ehkä taustalla vaikutti vielä vanhempien sukupolvien muisto vuosien 1867–1868 nälänhädästä, mutta lisäksi tuoreempana tuonnin loppuminen Venäjältä Suomen itsenäistymisen aikaan ja sisällissodan vaikutus ruokatilanteeseen. Lisäksi 1930-luvulla oli lama, jonka takia köyhemmillä ihmisillä ei ollut varaa riittävään ruokaan.⁷¹

Pöytätapojen ja ruokailutilanteen lisäksi lasten rajoja tulee esille myös muiden kysymysten vastauksissa. Kysymys⁵⁷² käsittelee nukkumaanmenoaikaa ja -tilannetta. Vastaajilla on ollut keskenään yllättävänkin erilaiset käytännöt nukkumaanmenossa. Eeron perheessä lapsia ei ole käsketty nukkumaan, vaan he ovat vain seuranneet vanhempien esimerkkiä ja menneet yhtä aikaa kello yhdeksän aikoihin tai itsenäisesti aikaisemmin nukkumaan.⁷³ Samankaltaista toimintatapaa kuvailee myös Esteri. Hän kertoo lasten menneen viimeistään vanhempien kanssa samaan aikaan nukkumaan. Lapset ovat hänen perheessään saaneet valvoa myös silloin, jos he ovat käyttäytyneet hyvin ja talossa oli illalla vieraita.⁷⁴ Myös Sylvin perheessä kaikki ovat menneet samaan aikaan nukkumaan, paitsi ihan pienimmät lapset jo aiemmin.⁷⁵

Selkeämmistä nukkumaanmenoajoista lapsille kirjoittavat Alli ja Jenny. Allin perheessä lapset menivät iän mukaan kuuden ja kahdeksan välillä nukkumaan, Jennyn perheessä isommat lapset menivät kesällä kymmeneltä ja muutoin yhdeksältä ja nuoremmat viimeistään kahdeksalta nukkumaan.⁷⁶ Tuomo kertoo nukkumaanmenosta siten, että lapset menivät kahdeksan ja yhdeksän välillä nukkumaan silloin, kun heitä väsytti. Kesällä he saivat välillä valvoa vähän pidempään.⁷⁷

Erilaiset nukkumaanmenoajat kertovat siitä, että eri perheissä nukkumiseen suhtauduttiin eri tavoilla. Se, että Eeron, Esterin ja Sylvin perheissä on menty samaan aikaan nukkumaan saattaa kertoa siitä, että vanhemmat eivät kokeneet tarvetta valvoa sen enempää, ja että

---

⁷¹ Vuonna 1917 oli myös Sastamalan alueella useampia maatalouslakkoja, jotka vaikuttivat hetkellisesti ruuan-
tuotantoon. Ks. Piilonen 1997; 25, 432–440; Hopsu-Neuvonen & Härkönen 2007; 15, 17.

⁷² Ks. liite 1.

⁷³ TYKL/kys/44: vastaus 169, 8–9.

⁷⁴ TYKL/kys/44: vastaus 280, 7.

⁷⁵ TYKL/kys/44: vastaus 25, 16.

⁷⁶ TYKL/kys/44: vastaus 72, 9; vastaus 94, 5.

⁷⁷ TYKL/kys/44: vastaus 35, 6.

todennäköisesti helpointa perheen iltatoimien ja päivärytmin kannalta oli mennä samaan aikaan nukkumaan. Lasten asemasta tämä kertoo sitä, että nukkumaanmenossa he olivat samanarvoisia vanhempien kanssa, eikä heitä välttämättä tarvinnut erikseen ohjeistaa nukkumaanmenossa.⁷⁸ Allin ja Jennyn perheissä lasten on haluttu menevän ennen aikuisia nukkumaan, mikä taas kertoo siitä, että rajat on asetettu heidän puolestaan ja he eivät ole aikuisten kanssa tasaveroisia. Lasten unentarve toki on isompi kuin aikuisten, joten nukkumaanmenoajan rajaaminen on sinänsä ollut perustelua ja toisaalta se voi kertoa lasten hyvinvoinnista välittämisestä.

Ruokailun ja nukkumaanmenon lisäksi vastauksissa kerrotaan rajoista liittyen puheenaiheisiin, töihin ja mielipiteen ilmaisuun. Yleinen teema vastauksissa on, että sukupuoli ja seksuaalisuus olivat lasten korville sopimattomia aiheita, mikä on pitkään ollut yleistä.⁷⁹ Esimerkiksi Jenny ei ollut kuullut kuukautisista mitään ennen kuin hänellä alkoivat ne.⁸⁰ Toinen yleinen aihe on kiroilun välttäminen. Myös monia muita aiheita luetellaan vastauksissa ja ne kertovat siitä, että lapsia on esimerkiksi haluttu suojella tietyiltä aiheilta tai niitä ei muuten ole pidetty soveliaina. Esimerkiksi Sylvi kertoo useamman, joita myös muissa vastauksissa mainitaan.

Kirota ei lasten aikana saanut eikä puhua mitään ruokottomuuksia – eikä sopimattonta. ei myöskään mitään pahaa naapureista, eikä papeista, eikä kovin arvostella ketään – ettei lapset kuulleet. eikä myös vanhemmat riidelleet lasten aikana. Eikä salaisia asioita sopinut lapsille puhua. Käskettiin ulos tai muuten puhuttiin hiljaa ja varkain etteivät lapset olisi kuulleet [–] Yli 10 vuotiaana vasta lapsi sai olla mukana isojen ihmisten joukossa.⁸¹

Työnteko on ollut integraali osa maaseudun lapsen elämää ja ahkeran osallistumisen kautta lapsi on saattanut koettaa parantaa asemaansa perheessä vanhempiensa silmissä.⁸² Työnteon kautta lapsi on voinut myös saada itsenäisyyttä, sillä osa vastaajista kertoo saaneensa jotain palkkiota, jonka on voinut itse säästää ja käyttää haluamaansa asiaan. Kaikki vastaajista ovat tehneet erinäisiä työtehtäviä perheessä pienestä pitäen ja esimerkiksi Esteri on käynyt kaupassa noin kuusivuotiaasta lähtien. Joitain rajoja työnteolle tuli esimerkiksi iästä, eli mitä vanhemmaksi tuli, sitä enemmän töitä täytyi tehdä, mikä puolestaan vähensi vapaa-aikaa.⁸³

---

⁷⁸ Lapsia saatettiin välillä toki käskää valmistautumaan iltatoimiin, mutta itse nukkumaanmenosta nämä ihmiset eivät kertoneet käskemisen tarpeesta.

⁷⁹ Malinen & Tamminen 2022, 278–279.

⁸⁰ TYKL/kys/44: vastaus 94, 7.

⁸¹ TYKL/kys/44: vastaus 25, 20.

⁸² Korkiakangas 1996, 76–77.

⁸³ TYKL/kys/44: vastaus 280, 11.

Vastaajilla oli vaihtelevasti mahdollisuuksia oman mielipiteensä kertomiseen ja päätöksentekoon. Tuomolla ei ollut osuutta perheen päätöksenteossa, eikä liioin Allillakaan: ”[-] ei lapsilla juuri ollut toivomisen varaa missään asiassa, vanhemmat ne oli jotka määräsivät [-].”⁸⁴ Jenny kirjoittaa pienestä vaikuttamisen mahdollisuudesta: ”[-] äiti toimi puhemiehenä isälle, ja yleensä jos pyyntö oli asiallinen niin se sitten saatiin.”⁸⁵ Esterin vastaus mukailee aiempia: ”Taisipa olla vähissä entisaikaan lasten mielipiteet ja sikäli kun niitä ymmärsi ja uskalsi esittää, niin kyllä ne äidille esitettiin, jos oli kysymys jostakin mieliruuasta [-], niin sitä sai jonkin työn suorituksen palkaksi.”⁸⁶ Toisaalta hän kertoo myös poikkeustapauksesta, jolloin hän kansakoulusta pääsemisen kunniaksi sai toiveestaan pitkävartiset nahkakengät lyhytvartisten sijaan.⁸⁷

Eeron perheessä lapsilla on ollut muita vastaajia enemmän mahdollisuuksia esittää toiveita ruuasta, vaatteista, leluista ja kengistä, ja vanhemmat saattoivat niitä myös toteuttaa.⁸⁸ Erot vaikutusmahdollisuuksissa kertovat eroista perheiden toimintatavoissa. Kun lapsille ei ole annettu mahdollisuutta vaikuttaa, heille ei ole annettu päätösvaltaa, mikä pitää lapsen aseman vanhempia alempana.

3.2 Pelottelu ja rankaiseminen

Yksi kyselyn aiheista on pelottelu.⁸⁹ Sillä on koetettu saada lapsia tottelemaan ja tekemään, kuten on haluttu. Pelottelulla on osassa vastauksista liitos myös kristinuskoon. Esimerkiksi Tuomo kirjoittaa seuraavaa: ”[-] sanottiin ’Jumala pudottaa kiven päähäsi ellet ole kiltisti.’”⁹⁰ Kiven putoaminen tai pudottaminen toistuu myös muissa vastauksissa hieman eri muodoissa; Sylvi kirjoittaa taivaasta tulevasta kuumasta kivistä ja Alli Jumalan pudottamasta kuumasta tiilikivistä.⁹¹

Osa lasten pelottelusta pohjautui uskomuksiin, kuten edellä mainittu kuuma kivi, ja osa taas oli ennemmin uhkailua mahdollisilla todellisilla seurauksilla, kuten vitsalla lyömisellä. Alli kirjoittaa, että heidän perheessään pelottelua oli paljon ja hän luettelee monia erilaisia tapoja tähän. Pelottelua oli esimerkiksi yksin jättämisellä, möröllä ja kuoharilla uhkailu. Kuohari oli

⁸⁴ TYKL/kys/44: vastaus 35, 11; vastaus 72, 21.

⁸⁵ TYKL/kys/44: vastaus 94, 11.

⁸⁶ TYKL/kys/44: vastaus 280, 14.

⁸⁷ TYKL/kys/44: vastaus 280, 14.

⁸⁸ TYKL/kys/44: vastaus 169, 16.

⁸⁹ Kysymys 4. Ks. liite 1.

⁹⁰ TYKL/kys/44: vastaus 35, 5.

⁹¹ TYKL/kys/44: vastaus 25, 13; vastaus 72, 4.

Allin mukaan pelottava isommillekin lapsille, sillä he olivat kuulleet porsaiden äänet niitä kuohittaessa.⁹² Pelotteluun on siis haettu pohjaa myös todellisista asioista, jotka lapsia pelottivat.

Lasten ohjaaminen haluttuun käytökseen ei tapahtunut vain pelottelemalla, vaan erilaiset rangaistukset ja kurittaminen olivat vielä 1900-luvun alussa jokseenkin arkipäivää. Ruumiillinen kurittaminen kuului kristilliseen kasvatuskäytäntöön 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa, vaikka muutosta toiseen suuntaan alkoi vuosisadan vaiheessa tapahtua.⁹³ Tutkielman tarkasteluajankohtana voimassa oli vuoden 1898 holhouslaki, jonka mukaan huoltaja sai käyttää kasvatukseen myös väkivaltaa.⁹⁴ Lasten ruumiillinen kurittaminen kiellettiin vuonna 1984 voimaan tullessa laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.⁹⁵ Vertailun vuoksi fyysinen kuritus on kielletty oppikouluissa 1870-luvulla ja kansakouluissa vuonna 1914, eli ero kodin ja koulun välillä on ollut suuri aika pitkään.⁹⁶

Kaikki vastaajista eivät kerro omia kokemuksia ruumiillisesta kurittamisesta. Alli puhuu aiheesta vain yleisellä tasolla, Eero kirjoittaa vain pelottelusta ja samoin tekee Esteri. Lopuilla vastaajista on jonkinlaisia mainintoja kurittamisesta. Tuomon perheessä rangaistiin pienestä ja välineenä käytettiin ”kutsaa”.⁹⁷ Jennyn perheessä isä pelkäsi olevansa liian kovakourainen, joten äiti hoiti piiskaamisen. Hänen mukaansa ruumiillinen kurittaminen jäi kuitenkin vähemmälle.⁹⁸ Sylvi kertoo kurittamisesta kaikista yksityiskohtaisimmin, mikä kertonee vahvasta muistijäljestä.

Kotini oli uskonnollinen. Siksi vanhempani olivat ankaria ja sovelsivat sitä että ketä Jumala rakastaa, sitä Hän myös kurittaa. Vitsaa saatiin, äiti yleensä käytti vitsaa. Se oli aina kotona ja jos ei ollut, sai sen itse kyllä hakea. Sai vielä avata itse ne laukkuhousunsakin auki. [-] Rehellisyyttä aina korostettiin. Valehdella ei saanut, se oli syntiä ja sai vitsaa.⁹⁹

Perheiden erilaiset toimintatavat saattavat kertoa erilaisista kasvatustavoista ja arvoista, mutta ne ovat myös vaikuttaneet todennäköisesti lapsen asemaan eri tavoilla. Pelottelu ja kurittaminen ovat vallankäyttöä. Vanhemmat osoittavat niiden avulla olevansa lastensa yläpuolella, ja

---

⁹² TYKL/kys/44: vastaus 72, 4.

⁹³ Kakko 2005; 94, 100.

⁹⁴ Paasivirta 2022, verkkosivusto.

⁹⁵ Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361 1 luku 1 momentti.

⁹⁶ King 2025, verkkosivusto.

⁹⁷ Tuomo ei selitä sanaa erikseen, mutta hän kirjoittaa tapauksesta, jossa ”isä kutsannut poikansa nokkosilla”, joten oletan kutsan olevan jonkinlainen vitsa. Ks. TYKL/kys/44: vastaus 35, 4–5.

⁹⁸ TYKL/kys/44: vastaus 94, 4.

⁹⁹ TYKL/kys/44: vastaus 25, 12–13.

heillä on oikeus rankaista lapsiaan epätoivotusta käyttäytymisestä. Kristillisen kasvatuksen tavoitteena on saada lapsi tottelemaan vanhempiaan, minkä kautta hän tottelisi myös Jumalaa ja ymmärtäisi Jumalan rakkauden. Sukupuolieroja ei tunnu aineistosta löytyvän, vaikka pojille suositeltiin ankarampaa kuria kuin tytöille.¹⁰⁰ Erot vastauksissa selittyvät todennäköisesti erilaisilla vastaustavoilla ja yleisesti perheiden eroilla. Vastaajat eivät myöskään varsinaisesti erittele kurituksesta tai pelottelusta kirjoittaessaan sitä, onko samaa tapahtunut perheen kaikille lapsille, jotka ovat olleet keskenään eri sukupuolia.

---

¹⁰⁰ Kakko 2005, 94–99; Malinen & Tamminen 2022, 38.

4 Vanhemman ja lapsen suhde

4.1 Vanhempien kunnioittaminen

Vanhempien kunnioittaminen ja lasten kuuliaisuus ovat tärkeitä ominaisuuksia kristillisessä arvomaailmassa ja niistä kirjoitetaan jokaisessa vastauksessa. Erityisesti vanhempien kunnioittamisesta kirjoitetaan paljon, mikä tarkoittaa sitä, että se on ollut heidän lapsuudessaan tärkeää. Kunnioitukseen usein liittyi myös pelkoa, sillä tottelemattomuudesta seurasi monesti rangaistus.¹⁰¹ Esimerkiksi Sylvi kirjoittaa vastauksessaan siitä, että vanhemmat olivat uskonnollisia ja ankaria. Hän ja hänen sisaruksensa sekä kunnioittivat että pelkäsivät vanhempiaan.¹⁰²

Vanhempien kunnioittamiseen liittyy kuuliaisuuden ja tottelevaisuuden lisäksi teitittely. Se on ollut pitkään kohtelias ja kunnioittava puhetapa, jossa yhtä henkilöä puhuteltaessa käytetään monikon 2. persoonan pronominia te.¹⁰³ 1800-luvulla teitittelyn arvostus laski joksikin aikaa ja sen sijaan käytössä oli kolmannen persoonan ja arvonimen yhdistäminen.¹⁰⁴ Ennen 1900-luvulle siirtymistä teitittely kuitenkin palasi kohteliaaksi kielenkäytöksi ja kolmannen persoonan puhuttelu jäi taka-alalle.¹⁰⁵

Perheen sisällä teitittelyn kautta on osoitettu, että vanhemmalla on valta päättää lapsen elämästä.¹⁰⁶ Melkein kaikki vastaajat kertovat teitilleensä vanhempiaan.¹⁰⁷ Sylvi ei kerro, kuinka kauan olisi teitittellyt vanhempiaan. Myöskään Tuomo ei kerro teitittelyn mahdollisesta loppumisesta omalla kohdallaan, mutta hän toteaa omien lastensa sinutelleen häntä.¹⁰⁸ Alli kirjoittaa, että ”[-] en enää opettanut lapsiani teitilleen isäänsä ja itseäni, me on oltu sinuja [-]”.¹⁰⁹ Eli hänkään ei tarkemmin kerro, teitittelikö omia vanhempiaan koko heidän elämänsä ajan. Eero sen sijaan kertoo teitilleensä vanhempiaan aina, mutta omilta lapsiltaan hän ei sitä ole vaatinut.¹¹⁰ Esteri kertoo: ”Teitittely oli selvä ilman muuta, ja olen samoja oppeja yrittänyt opettaa omille lapsilleni, ei heidän ole omia vanhempiaan tarvinnut teitillä, mutta vielä he

¹⁰¹ Ruoppila 1954, 26.

¹⁰² TYKL/kys/44: vastaus 25, 12.

¹⁰³ Lisäksi teitittelyssä predikaatti on preesensissä ja imperfektissä monikossa, mutta perfektissä ja pluskvamperfektissä apuverbi on yksikössä. Ks. Kolehmainen 2011, verkkolehti.

¹⁰⁴ Esimerkiksi ”Voiko kauppaneuvos tulla?” Ks. Kolehmainen 2011, verkkolehti.

¹⁰⁵ Kolehmainen 2011, verkkolehti.

¹⁰⁶ Ruoppila 1954, 27; Kolehmainen 2011, verkkolehti.

¹⁰⁷ TYKL/kys/44: vastaukset 25, 35, 72, 169 ja 280.

¹⁰⁸ TYKL/kys/44: vastaus 35, 9.

¹⁰⁹ TYKL/kys/44: vastaus 72, 12.

¹¹⁰ TYKL/kys/44: vastaus 169, 12.

nyt aikuisenakin teitittelevät vieraita vanhoja ihmisiä.”¹¹¹ Vaikka Esteri ei sitä varsinaisesti sano, päättelen vastauksesta, että hän on itse teititellyt vanhempiaan. Sitä vastaajat eivät tarkenna, miksi he eivät ole vaatineet omia lapsia teitittelemään itseään.

Jenny puolestaan kirjoittaa, että hän on teititellyt vanhempiaan vain 3-vuotiaaksi asti. Syynä teitittelyn loppumisen oli ollut sukulainen, joka oli ihmetellyt lapsen ja äidin etäisyyttä teitittelyn takia. Tämän jälkeen Jenny on sinutellut omia vanhempiaan, mutta muita vanhempia sukulaisia ja tuntemattomia vanhempia ihmisiä hän edelleen teititteli.¹¹² Eroavaisuus on kiinnostava, sillä teitittely on ollut muiden vastaajien elämässä niin tavallista ja esimerkiksi Eero kirjoittaa: ”joskus tuntuikin kummalliselta kun kuuli jonkun pienen lapsen sinuttelevan vanhempiaan”.¹¹³ Toisaalta, koska moni vastaajista kertoo luopuneensa vanhempien teitittelystä omien lastensa kanssa, kulttuurin muutos on selvästi alkanut tapahtua jo osittain Jennyn lapsuuden aikana. Jenny on vastaajista nuorin, mikä osaltaan selittää sitä, miksi juuri hänen kohdallaan vanhempien teitittely on jäänyt pois. 1960-luvulla epämuodollisuus alkoi levitä monilla elämänoilla, joten viimeistään silloin teitittely on vähentynyt huomattavasti.¹¹⁴

Vastaajat kirjoittavat myös tottelevaisuudesta, joka on osa vanhempien kunnioittamista. Sylvi kirjoittaa: ”Vanhemmille ei koskaan sanottu vastaan, ei se tullut ollenkaan kysymykseen. Se oli tehtävä ja oltava niin kun isä ja äiti sanoi”.¹¹⁵ Myös Tuomo kirjoittaa: ”Yleensä täytyi oppia tottelemaan ankaria käskyjä”.¹¹⁶ Kaikki eivät kirjoita yleisestä tottelemisesta, vaan osassa vastauksissa aihe näkyy muuten, kuten esimerkiksi Allin vastauksessa: ”[-] jollet ole hiljaa, niin jätetään yksin [-]”.¹¹⁷ Perheen maine on ollut tärkeä asia pienissä taajamissa ja kylissä, sillä suurin osa ihmisistä jäi asumaan syntymäkuntaansa tai sen lähelle. Hyvin tottelevia lapsia on pidetty arvossa ja heidän vanhempiaan on kehuttu hyvästä kasvattamisesta.¹¹⁸

Sukupuolella on ollut vaikutusta lasten kasvatukseen ja sitä kautta siihen, miten eri lapset käyttäytyivät ja esimerkiksi kuinka tottelevaisia he olivat. Tyttöjä on pitkään pidetty paremmin käyttäytyvinä ja tottelevaisempina kuin poikia, mutta todellisuudessa ero johtuu erilaisesta kulttuurista ja kasvatuksesta. Maaseudulla työt jakautuivat pitkälti sukupuolen mukaan ja esimerkiksi pienemmistä sisaruksista huolehtiminen säilytti useimmiten isosiskoille

¹¹¹ TYKL/kys44: vastaus 280, 10.

¹¹² TYKL/kys/44: vastaus 94, 8.

¹¹³ TYKL/kys/44: vastaus 169, 12.

¹¹⁴ Maamies 1999, verkkolehti.

¹¹⁵ TYKL/kys/44: vastaus 25, 12.

¹¹⁶ TYKL/kys/44: vastaus 35, 4.

¹¹⁷ TYKL/kys/44: vastaus 72, 4.

¹¹⁸ Ruoppila 1954, 26; Malinen & Tamminen 2022, 35–36.

isoveljien sijaan.¹¹⁹ Kyselyvastauksista ei loppujen lopuksi nouse kovinkaan suuria eroja sukupolten välillä vanhempien kunnioitukseen liittyen, vaan vastaajat kirjoittavat lapsista monikossa sukupuolia erittelemättä. Vanhempien arvostaminen ja kunnioittaminen ovat kaikkien vastauksissa tärkeitä ja toistuvia teemoja.

4.2 Äidin ja isän roolit ja vastuut

Vastauksista nousee esille myös eroja äitien ja isien käytöksessä ja tavoissa toimia. Osassa perheistä äiti oli ankarampi ja osassa taas isä. Joissain vastauksissa perheen isä on ollut vähän läsnä ja äiti on hoitanut lapset lähes yksin. Ilmeisesti kaikilla muilla vastaajilla, paitsi Esterillä, on ollut sekä äiti että isä, sillä vastattaessa 1. kysymykseen ”Kertokaa minkälaisia nimityksiä lapset Teidän lapsuudessanne tapasivat käyttää äidistään, isästään ja muista läheisistään, entä omat lapsenne?”¹²⁰ he kertovat molempien nimitykset. Tämän lisäksi vastauksissa puhutaan vanhemmista monikossa ja myös erikseen äitiin tai isään liittyviä asioita. Esteri sen sijaan kertoo olleensa kasvattilapsi isovanhemmillaan.¹²¹

Sylvin perheessä äidillä oli suuri vastuu lapsista, joita perheessä oli kahdeksan. Lasten ikäero oli niin suuri, että he eivät kaikki asuneet kotona samaan aikaan. Äidin tehtävänä oli hoitaa lapset, kotityöt, vaatehuolto ja ruuanlaitto. Isompien lasten tuli myös auttaa äitiä pienempien lasten vahtimisessa, jotta äiti pystyi tekemään esimerkiksi ulkotöitä. Isä oli ansiotöissä päivät, joten sen vuoksi äidille jäi kaikki kodin ylläpidolliset tehtävät sekä lapsista huolehtiminen. Sylvi kertoo äitinsä olleen isää ankarampi.¹²² Ero ankaruudessa saattoi johtua siitä, että äiti vietti lasten kanssa niin paljon enemmän aikaa, jolloin hän myös pääasiassa oli se, joka lapsia rankaisi. Toisaalta Sylvin vastauksesta välittyy se, että äiti on välittänyt lapsistaan, vaikka heitä oli paljon ja työtä varmasti riitti.

äidillä oli parempi mahdollisuus hoivata – imettää – peittää – nostaa pottallekin kun lapsi tuli levottomaksi yöllä. [–] Kaiken nuorin lapsi nukkui aina kehossa yksin, jonka tolpasta kävi naru äidin sänkyntolppaan ja kun vauva heräsi niin äiti veti narusta että kehto liikkui ja lapsi nukkui taas untansa. [–] Pienikin pirahdus lasten suusta sai heti äidin ylös ja katsomaan ja hoivaamaan lasta.¹²³

Tuomo kirjoittaa äidin olleen heidän perheessä lasten hoidosta vastuussa. Hän mainitsee hiukan ympärilyöreästi, että ”vanhimpien sisarusten tehtäväksi se [lastenhoito] jäi, milloin heitä

¹¹⁹ Markkola 2003, 131; Malinen & Tamminen 2022; 256–258, 262.

¹²⁰ Ks. Liite 1.

¹²¹ TYKL/kys/44: vastaus 280, 3.

¹²² TYKL/kys/44: vastaus 25; 4, 8, 12.

¹²³ TYKL/kys/44: vastaus 25, 4–5.

oli”.¹²⁴ Tuomon perheessä äiti oli myös se, joka opetti lapsille käytöstapoja ja antoi ohjeita. Isä taas oli hänen perheessään se, joka sai työstään palkkaa ja teki pitkiä työpäiviä.¹²⁵ Samoin Allin perheessä äidillä oli päävastuu lapsista.¹²⁶ Myös Eeron perheessä äiti hoiti lapsia ja isommat sisarukset auttoivat, kun uusia syntyi. Lisäksi hän mainitsee muista vastauksista poiketen perheen miespuoleisten roolit.¹²⁷

Kyllä joku pojistakin osasi huolehtia pienemmistä veljistään ja sisaristaan ja olla heidän seuranaan jos ei muuta huolehtijaa sattunut olemaan. Ja isä kyllä osasi. Isän ei paljoa tarvinnut tähän puuhaan osallistua koska muuta väkeä tähänkin puuhaan oli hyvin saatavana.¹²⁸

Jennyn perheessä kuritus oli äidin vastuulla, mutta isä oli ankarampi. Muistellessaan lapsuuttaan hän ajattelee kasvaneensa sisarustensa kanssa ilman vanhempien kasvatusta. Jenny itse oli vanhin kuudesta sisaruksesta, jolloin pienempien hoitaminen oli hänen vastuullaan jo nuorena. Jennyn vastauksesta välittyy kuva, jossa hänen on täytynyt kasvaa ja oppia itsenäiseksi pienestä pitäen, sillä muun muassa kävelyä on opeteltu jo kuuden kuukauden ikäisenä.¹²⁹ Jennyn asema perheessä on siis ollut tässä valossa jokseenkin monimutkainen. Toisaalta hän on ollut lapsi, jolla on ollut sääntöjä ja rajoja, mutta toisaalta hänen on pitänyt ottaa vastuuta pienemmistä sisaruksista.

Vastauksista nousee yleistä 1900-luvun alun tilannetta vastaava kuva äidin ja isän tehtävistä. Äidit opettivat lapsilleen käytöstapoja, toimintamalleja elämää varten ja he toimivat lasten lähimpinä opastajina ja kasvattajina. Isää mainitaan vastauksissa selvästi vähemmän. Isät tekivät töitä omalla tilalla tai kodin ulkopuolella, he olivat perheen johtohahmoja ja heillä oli viimeinen sana päätöksenteossa.¹³⁰

---

¹²⁴ Tuomo ei siis kerro vain omasta lapsuudestaan, vaan myös yleisestä tilanteesta oman lapsuutensa aikoihin, joten välillä hänen vastauksestaan on hankala erottaa, kummasta on kyse. Ks. TYKL/kys/44: vastaus 35, 3.

¹²⁵ TYKL/kys/44: vastaus 35; 4, 6.

¹²⁶ TYKL/kys/44: vastaus 72, 3.

¹²⁷ TYKL/kys/44: vastaus 169, 4–5.

¹²⁸ TYKL/kys/44: vastaus 169, 4.

¹²⁹ TYKL/kys/44: vastaus 94, 3–12. Keskimääräisesti lapsi oppii kävelemään noin vuoden ikäisenä. Ks. mll.fi, verkkosivusto.

¹³⁰ Leino & Viitanen 2003, 188.

5 Lopuksi

Lapsen asema perheessä muodostuu monesta elementistä, jotka yhdessä tekevät siitä monimutkaisen konstruktion. Olen tässä tutkielmassa eritellyt useamman tällaisen elementin ja pyrkinyt luomaan kuvaa siitä, millaista 1900-luvun alun lapsen elämä on voinut olla. Sylvi, Tuomo, Alli, Jenny, Eero ja Esteri ovat jokainen kirjoittaneet kyselytutkimukseen palan historiastaan, joista olen tätä tutkielmaa koostanut.

Isä on ollut koko perheen korkeimmassa asemassa ja äiti hänestä seuraavana. Vanhemmat ovat käyttäneet päätäntävaltaa ja asettaneet lapsille rajoja ja vastuuta. Toisaalta he ovat myös olleet lasten tuki ja turva. Yhden lapsen asemaan on vaikuttanut koko perheen lapsien määrä, sillä vanhempien, erityisesti äidin, huomio ei ole riittänyt tasaisesti isommalle perheelle. Vanhemmat lapset ovat hoitaneet nuorempiaan, mikä on tehnyt heidän asemastaan erilaisen pienempiin lapsiin verrattuna.

Yksi konkreettisimmista asioista, joka on vaikuttanut lasten asemaan, on kasvatus, ja siitä näkyvänä esimerkkinä ovat lapsille asetetut rajat. Tutkielmani aineistossa kristillinen kasvatus ja sen tuomat arvot ovat olleet suurena vaikuttimena lasten toiminnan rajoituksiin. Rajat kertovat siitä, että lapsia ei ole pidetty täysivaltaisina päättämään omista asioistaan, jolloin heille ei annettu paljoa omaa päätösvaltaa tai mahdollisuuksia mielipiteen ilmaisuun. Rajat osoittavat, että lapsi on alisteisessa asemassa vanhempiinsa nähden.

Pelottelu ja rankaiseminen toivat lapsille näkyväksi sen, mitä sai ja mitä ei saanut tehdä. Niiden avulla vanhemmat ovat ohjanneet lapsia käyttäytymään ja toimimaan haluamallaan tavalla, jotta lapsista kasvaisi hyväkäytöksiisiä ja kunniallisia kansalaisia. Lasten tuli myös oppia kristinuskon arvot ja toimia asemansa mukaan.

Asuinpaikalla oli myös vaikutusta lasten asemaan omassa perheessään, sillä samalla alueella vallitsevat tavat ovat vaikuttaneet myös vanhempien omaksumiin kasvatustalleihin. Elinympäristö vaikutti liikkumisen mahdollisuuksiin, mikä taas vaikutti lapen itsenäisen toiminnan mahdollisuuksiin. Lisäksi asuinpaikka vaikutti koulunkäyntimahdollisuuksiin. Koulussa lapsi sai oppia ympäröivästä maailmasta, ja koulumatkat olivat lapsille usein itsenäisiä matkoja, mikä teki lapsen asemasta itsenäisemmän.

Lapsen asemaan on vaikuttanut myös se, millaisena lapsuus on nähty. Aineistossa vastaajien suurin muutos lapsuuden vaiheista on ollut rippikoulun käyminen, joka on vienyt heitä lähemmäs aikuisen asemaa. 1900-luvun alussa rippikoulu toi uusia vastuita ja oikeuksia. Lapsuuden

loppumista on aineiston perusteella vaikea määritellä, sillä se on saattanut loppua eri vastajilla eri aikoihin. Osa on lähtenyt kotoa jo rippikouluikäisenä ja osa vasta myöhemmin, mutta muutoksia asemassa on silti tapahtunut myös toiseksi mainituilla.

Erilaisia tuloksia lasten asemasta 1900-luvun alussa voisi olla mahdollista saada tutkimalla laajempaa aineistoa suuremmasta osasta Suomea. Mielenkiintoista tietoa lasten kokemuksista ja niiden eroista voisi myös saada tutkimalla saman perheen lasten kokemuksia, jos sellaisia olisi jostain saatavilla. Lisäksi kokonaan erilaisella aineistolla, esimerkiksi erilaisilla kysymyksillä varustetulla kyselyaineistolla, voisi tavoittaa taas erilaisia kokemuksia, mitä tässä tutkielmassa käyttämäni kysely jätti ulkopuolelle.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen arkisto, TYKL-kokoelma. Painetut postikyselyt:

TYKL/kys/44, Lasten kasvatusta ja perhesuhteet II. vastaukset 25, 35, 72, 94, 169 ja 280.

Tutkimuskirjallisuus

Alanen, Leena: Johdatus lapsuudentutkimukseen. *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Toim. Leena Alanen & Kirsti Karila. Vastapaino, Tampere 2009, 9–30.

Frigren, Pirita: Tirkistelyä vai ymmärryksen lisäämistä? Historiantutkija arkaluontoisista asioista kirjoittamassa. *Historiantutkimuksen etiikka*. Toim. Satu Lindman, Anu Koskivirta & Jari Eilola. Gaudeamus, Helsinki 2017, 43–59. (Sivut digitaalisen version mukaan.)

Hill, Malcolm: Children's boundaries: within and beyond families. *Families in Society. Boundaries and relationships*. Toim. Linda McKie & Sarah Cunningham-Burley. Policy Press, Bristol 2005, 77–94.

Honko, Lauri: Siirtymäriitit. *Sananjalka* (6) 1/1964, 116–142.

<https://doi.org/10.30673/sja.86285> [haettu 15.5.2026].

Hopsu-Neuvonen, Arja & Härkönen, Milla: Nuoren Suomen niukat ajat. *Martat*. 5/2007, 12–18. <https://www.martat.fi/wp-content/uploads/2017/08/12.pdf> [haettu 25.5.2026].

Häggman, Kai: *Johdatus perhehistoriaan*. Helsingin yliopiston historian laitos, Helsinki 1996.

Ilmakunnas, Johanna & Lahtinen, Anu: Perheen jäljillä keskiajalta nykypäivään. *Perheen jäljillä. Perhesuhteiden moninaisuus Pohjolassa 1400–2020*. Toim. Johanna Ilmakunnas & Anu Lahtinen. Vastapaino, Tampere 2021, 11–29.

Jouhki, Essi: Lapsuuden rajoilla. Lapsuusmuistot omaelämäkerrallisessa kirjoittamisessa. *Matkaopas lapsuuden historian tutkimukseen. Monitieteisiä näkökulmia ja menetelmiä*. Toim. Kaisa Vehkalahti, Essi Jouhki, Sanna Lipkin, Johanna Sitomaniemi-San & Tiina Kuokkanen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2022, 111–136.

- Kakko, Tarja: *Kurissa ja herran nuhteessa. Luterilainen kasvatusaate 1900-luvun vaihteen Suomessa*. Turun yliopisto, Turku 2005.
- Kakko, Tarja: Kurissa ja herran nuhteessa: Lectio praecursoria Turun yliopistossa 17.12.2005. *Elore* (13) 1/2006. <https://doi.org/10.30666/elore.78562> [haettu 22.5.2026].
- King, Roope: Kuritus, koulutus ja kasvatus. *Cygnaeus* -sivusto 9.5.2025. <https://www.cygnaeus.fi/artikkelit/kuritus-koulutus-ja-kasvatus> [haettu 25.5.2026].
- Kirveennummi, Anna: *Kutsu osallistua tieteelliseen toimintaan. Etnografisia näkökulmia monitieteisen kyselytoiminnan yhteistyöhön ja käytäntöihin*. Toim. Tytti Steel. Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki 2023.
- Kivimäki, Ville: Reittejä kokemushistoriaan. Menneisyyden kokemus yksilön ja yhteisön vuorovaikutuksessa. *Eletty historia. Kokemus näkökulmana menneisyyteen*. Toim. Johanna Annola, Ville Kivimäki, Antti Malinen, Ulla Aatsinki & Pirjo Markkola. Vastapaino, Tampere 2019, 9–38.
- Kolehmainen, Taru: Teitittelyn pitkä historia. *Kielikello* 1/2011. <https://kielikello.fi/teitittelyn-pitka-historia/> [haettu 6.4.2026].
- Korkiakangas, Pirjo: *Muistoista rakentuva lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa*. Toim. Leena Sammallahti. Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki 1996.
- Korkiakangas, Pirjo: Lapsuus arkistossa. Lapsen ja lapsuuden paikka perinnetieteellisissä kyselyissä. *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*. Toim. Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson, Helena Ruotsala & Anna-Maria Åström. Ethnos, Helsinki 2016, 227–280.
- Korkiakangas, Pirjo; Olsson, Pia; Ruotsala, Helena & Åström, Anna-Maria: Kirjoittamalla kerrottua. *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*. Toim. Korkiakangas, Pia Olsson, Helena Ruotsala & Anna-Maria Åström. Ethnos, Helsinki 2016, 7–39.
- Kotilainen, Sofia: *Suvun nimissä. Nimenannon käytännöt Sisä-Suomessa 1700-luvun alusta 1950-luvulle*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2008.

Leino, Mia & Viitanen, Kirsi: Aikuiseksi kasvaminen suomalaisessa maalaisperheessä 1940–1950-luvuilla. *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Toim. Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2003, 187–197.

Maamies, Sari: Kieli ja käytöstavat. *Kielikello* 2/1999. <https://kielikello.fi/kieli-ja-kaytostavat/> [haettu 26.5.2026].

Malinen, Antti & Tamminen, Tuomo: *Leikitäänkö? Lasten kaverisuhteet 1900-luvun Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki 2022.

Markkola, Pirjo: Moninainen maalaisnuoristo. *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Toim. Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2003, 129–157.

Miten täysi-ikäisyysraja on muuttunut vuodesta 1898 lähtien? *Eduskunta.fi*-sivusto 20.9.2019 (Muokattu 20.3.2025). <https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/tietopalvelulta-kysyttya/Sivut/miten-taysi-ikaisyyysraja-on-muuttunut-vuodesta-1898-lahtien.aspx> [haettu 26.3.2026].

Männistö-Funk, Tiina: *Itse tehty moderni. Gramofoni, polkupyörä ja valokuvaus suomalaisten elämässä 1880-luvulta 1940-luvulle*. Turun yliopisto, Turku 2014. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5702-6> [haettu 26.5.2026].

Paasivirta, Annukka: Kuritusväkivalta kielletty jo vuodesta 1984. *Lastensuojelun keskusliitto* -sivusto 5.5.2022. <https://www.lskl.fi/artikkelit/kuritusvakivalta-kielletty-jo-vuodesta-1984/> [haettu 25.5.2026].

Pori–Suomi-sanakirja. Klossirattaat. *notuli.com*-sivusto. [https://www.notuli.com/pori/pori-suomi-sanakirja.html#K_\(Pori-Suomi\)](https://www.notuli.com/pori/pori-suomi-sanakirja.html#K_(Pori-Suomi)) [haettu 15.5.2026].

Piilonen, Juhani: *Sastamalan historia 3. 1860–1920*. Sastamalan historiatoimikunta, Vammala 1997.

Pyykkönen, Miikka & Valtonen, Heli: Diskurssianalyttinen historiantutkimus. *Sanat siltana menneeseen. Kielelliset lähestymistavat historiantutkimuksessa*. Toim. Pasi Ihalainen & Heli Valtonen. Gaudeamus, Helsinki 2022, 30–48. (Sivut digitaalisen version mukaan.)

Ruoppila, Veikko: *Kansa lastensa kasvattajana*. WSOY, Helsinki 1954.

Sastamalan historiaa. *Sastamala-info*. Sastamala.fi-sivusto. <https://sastamala.fi/sastamala-info/> [haettu 11.4.2026].

Tuomaala, Saara: Polkupyörällä pääsee. Suomalaisen maalaisnuoruuden siirtymiä ja symboleita 1920–1940-luvuilla. *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Toim. Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2003, 355–371.

Vehkalahti, Kaisa; Jouhki, Essi; Lipkin, Sanna; Sitomaniemi-San, Johanna & Kuokkanen, Tiina: Monitieteinen lapsuuden historia. *Matkaopas lapsuuden historian tutkimukseen. Monitieteisiä näkökulmia ja menetelmiä*. Toim. Kaisa Vehkalahti, Essi Jouhki, Sanna Lipkin, Johanna Sitomaniemi-San & Tiina Kuokkanen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2022, 8–32.

Vehkalahti, Kaisa: Lapsuuden löytämisestä toimijuuden tutkimukseen. Lapsuuden historian kuusi vuosikymmentä. *Matkaopas lapsuuden historian tutkimukseen. Monitieteisiä näkökulmia ja menetelmiä*. Toim. Kaisa Vehkalahti, Essi Jouhki, Sanna Lipkin, Johanna Sitomaniemi-San & Tiina Kuokkanen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2022, 35–74.

1–2-vuotiaan liikunnallinen kehitys. *Mannerheimin Lastensuojeluliitto* -sivusto. Päivitetty 11.4.2025. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/1-2-v/1-2-vuotiaan-liikunnallinen-kehitys/> [haettu 4.6.2026].

Lait

Avioliittolaki 13.6.1929/234 1 luku 2 momentti. Finlex.fi-sivusto internet archive -sivustolla. <https://web.archive.org/web/20140201120731/http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1929/19290234> [haettu 13.5.2026].

Laki avioliittolain muuttamisesta 16.4.1987/411 2 luku 4 momentti, finlex.fi-sivusto. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/1987/411> [haettu 13.5.2026].

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361 1 luku 1 momentti, finlex.fi-sivusto. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1983/361/muutoshistoria/20180257> [haettu 25.5.2026].

Rikoslaki 19.12.1889/39–001 3 luku 1 momentti, finlex.fi -sivusto. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/1889/39-001> [haettu 13.5.2026].

Kuva

Fenn-O-maniC: *Sastamala alueen kuntaliitokset*. 22.9.2020, Wikimedia Commons. CC BY-NC-SA.

Liitteet

Liite 1. Kyselylehtisen kasvatukseen ja perhesuhteisiin liittyvät kysymykset

1. Kertokaa minkälaisia nimityksiä lapset Teidän lapsuudessanne tapasivat käyttää äidistään, isästään ja muista läheisistään, entä omat lapsenne?
2. Kuinka vanhoiksi lapset (lapsuudessanne, omat lapsenne) nukkuivat vanhempiensa kanssa samassa huoneessa (samassa sängyssä)? Missä he myöhemmin nukkuivat?
3. Kenen tehtävänä oli perheessä entisaikaan lasten hoitaminen, onko tässä tapahtunut joitakin muutoksia verrattuna esim. omien lastenne hoitamiseen? Minkä ikäisinä ja millä keinoin lasta ruvettiin opettamaan pitämään itsensä siistinä (tekemään tarpeensa pottaan, peseytymään itse jne.), minkä ikäisinä kävelemään ja millä tavoin?
4. Minkälaisia kasvatukseen käytettiin ruumiillisen kasvatuksen lisäksi, esim. pelottelua (mörkö vie ellet ole kiltti), neuvomista sanan- laskujen tai sanontatapojen muodossa (rehellisyys maan perii) tai turhien tehtävien antamista (lapsen lähettäminen lainaamaan rahakonetta tms)? Millä tavoin hemmoteltuja lapsia saatettiin kasvattaa? Kuinka pöytätapoja opetettiin? Missä suhteessa omat kasvatukseen ovat poikenneet entisistä?
5. Milloin oli lasten nukkumaanmeno-aika (lapsuudessanne, omien lastenne)? Oliko aika säännöllisesti sama vai muuttuiko se lapsen kasvaessa? Tottelivatko lapset, kun käskettiin nukkumaan? Komennettiin pienet lapset nukkumaan tavallista aikaisemmin joissakin erityistilanteissa (esim. kun vanhemmille tuli vieraita)?
6. Kertokaa käyttäytymistavoista yms., joiden erityisesti katsottiin merkitsevän sitä, että nuori oli vielä lapsen kirjoissa (niistämätön nenä) ja siinä yhteydessä käytetyistä nimityksistä (räkänokka, näätiäinen). Miten vakaakkehittyneisiin lapsiin suhtauduttiin, minkälaisia nimityksiä heistä saatettiin käyttää (vähäpoika)?
7. Yritettiinkö lapsia opettaa puhumaan oikein? Kuinka lasten kieltä puhuvaa saatettiin nimittää (lässyttäjä)? Mitä lasten aikana ei saanut puhua? Miten heidät saatiin kuulomatkan ulkopuolelle (pyytämällä jotakin palvelusta yms.)? Kuinka vanhoina tai koska lapset saivat olla rajoituksetta mukana aikuisten seurassa?
8. Mikä sija vanhempien (vanhempien ihmisten) kunnioittamisen opettamisella oli Teidän lapsuudessanne, omien lastenne kasvattamisessa, ja miten kunnioittaminen ilmeni

käytännössä (teittely, vanhemmille ihmisille sai puhua vasta kun nämä kysyvät jotakin)?
Miten kunnioittamista saatettiin opettaa käytännössä (sananlaskuin, käytännön harjoituksin)?

9. Minkälaisia töitä lasten annettiin ensiksi suorittaa (asialla käynti yms.) Teidän lapsuudessanne (omien lastenne); oliko tässä suhteessa joitakin eroja pojilla ja tytöillä? Kuinka lasten kodin ulkopuolella hankkimiin ansiotuloihin suhtauduttiin, pitikö niistä luovuttaa osa (kokonaan) vanhemmille, maksettiinko lapsille tai nuorille kodissa suoritetusta työstä palkkaa, minkälaista (rahapalkkaa, luonnontuotteita, vaatteita tms.)?

10. Minkä ikäisinä lapset Teidän lapsuudessanne otettiin ensi kertaa mukaan kaupunkimatkalle (kirkkomatkalle); liittyikö tähän ensimmäiseen matkaan joitakin erityisiä tapoja (uusien vaatteiden hankinta, erityisiä neuvoja, muistolahjoja tms.)? Olivatko pojat ja tytöt näissä suhteissa eri asemassa?

11. Minkälainen osuus lapsilla oli perheen päätöksenteossa, minkälaisia toivomuksia lapsilla oli lupa esittää (leikkikalut, mieliruoat, makeiset, vaatteet)? Kenelle ne esitettiin?

12. Saattoivatko nuoret joissakin tilanteissa esiintyä perheen (isän) täysivaltaisina edustajina esim. myymässä perheen valmistamia tuotteita (maataloustuotteita yms.) tai suorittamassa hankintoja perhettä varten, minkä ikäisinä?

Liite 2. Sastamalan kartta

Kuva 1. Sastamalan kuntaliitokset. Lähde: Wikimedia Commons, verkkoaineisto.